

ומקשינן: ואכתתי, הא יד דנבלה איצטריך, ואי אפשר ללמוד דין יד בטומאת נבלה מטומאת אוכלים וכלים?!?

דאי לא כתב רחמנא יד בנבלה אלא היינו למדים אותה מטומאת אוכלים וכלים, הוה אמיינא "דיו לבא מן הדיו לחיות כנדרון" — מה הנך אוכלים וכלים, לא מטמא היד שלהם אדם, שהרי אף הם עצמן לא מטמאין אדם, אף יד של נבילה לא מטמאה אדם. הלכך כתב רחמנא יד בנבלה שתטמא אף את האדם (15)!!

ואמרין: אלא, יד דנבלה מוצרך צריך כדקאמרת, ושומר דנבלה, שלמדנו בבדייתא לעיל מ"יטמא" דהנוגע בעור שכנגד בשר מאחוריו טמא — הוא דלא צריך!

דלמאי הלכתא כתביה רחמנא?

אי לאיצטרופי השומר להשלים את שיעור הבשר לכזית, האמרת לא מצטרף? כדממעטינן לעיל שומרים מטומאת נבלה.

ולחוציא את הטומאה גם כן אין צריך קרא, דהא בקל וחומר מ"יד" אתי, שאם היד מוציאה את הטומאה, כדילפינן מהפסוק "לכם", כל שכן שהשומר מוציא את הטומאה, ולמה לי קרא ד"יטמא"?

אלא, אם אינו ענין לשומר דנבלה, תנהו ענין ליד דנבלה. ואם אינו ענין ליד דנבלה שהרי כבר למדנו מהפסוק "לכם" — תנהו

ענין ליד דעלמא, וללמד הכנסה.

הרי למדנו: יד לחוציא, יד להכניס, ושומר לצרף.

ומקשינן: ואימא: אם אינו ענין לשומר ק"ח-ב דנבלה — תנהו ענין לשומר דעלמא דאוכלין [שכך עדיף ללמוד משומר לשומר]. ואף על פי שכבר נכתב קרא לשומר באוכלין, יש לומר, שההוא קרא בא לרבות שומר להכניס, [שלא למדנו בקל וחומר מיד אלא להוציא, אבל להכניס, הרי ביד גופא עדיין לא ידענן]. וקרא דאם אינו ענין בא לרבות שומר לצרף, אבל יד להכניס לא למדנו!?

ומתריצין: אלא, מה שהקשינו דנימא דיד של אוכלין בא להוציא ולא להכניס, לא קשיא כלל. כי מעיקרא, כי כתיבא יד באוכלין — אהכנסה הוא דכתיבא. דקרא ד"וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו" מדבר בקבלת הטומאה של האוכל!

ומעתה, יד להוציא ילפינן בקל וחומר מהכנסה, ואילו קרא דשומר דאוכלין בא לענין צירוף. שהרי שומר דאוכלין להכניס ולהוציא יש לנו ללמוד בקל וחומר מדין יד שהוא מכניס ומוציא.

ומקשינן: אלא מעתה, קרא דשומר דנבלה למה לי? הרי הפסוק נשאר מיותר.

ומשנינן: לגופיה אתא, לומר לנו דין שומר בנבלה.

ביניהם, אלא דפרכינן פירכא כל דהוא.

יד, צריך ביאור מדוע הוצרך לפרש כאן באופן אחר מבכל מקום, שמדובר בעצם של נבלה, וכמו שהמשיך רש"י? וברש"י הקשה מדוע באמת חשיב יד, הרי חיבורי אדם אינו חיבור?]

15. עיין בחידושי רעק"א מה שהקשה בזה, וראה עוד בפורת יוסף. [ובמה שפירש רש"י שמדובר באופן שתחב קיסם בנבלה להיות לו

ופרכינן: ולמאי איצטריך?

דידיה, תנהו ענין ליד דעלמא דמהני אף להכניס.

אי לאיצטרופי עם הבשר לשיעור כזית? האמרת לא מצטרף. כדממעטינן לעיל שומרים מטומאת נבלה. אי להכניס (16) ולהוציא, הרי בקל וחומר מיד אתיא?

ומה דפרכינן, דנימא תנהו ענין לשומר דעלמא דמהני גם להכניס וגם לצרף, איכא לתרוצי: שאני שומר דנבלה, כיון שאינו מצטרף עם הבשר להשלמת השיעור כשאר שומרים, אלא דמעשה יד קא עביד שמוציא את הטומאה בלבד ככל הידות, מסתברא דיתורא דידיה, דלא איצטריך — איד שדינן ליה! והיינו, באם אינו ענין לגופו, תנהו ענין ללמד על יד דעלמא דמהני אף להכניס, ולא על שומר דעלמא, [ואף שהוא דומה לשומר דעלמא, כיון שבידין הוא דומה ליד דעלמא, מוקמינן יתורא דידיה ליד דעלמא] (17).

ומתרינן: לעולם קרא לגופיה אתא, להכניס ולהוציא. ו"מילתא דאתיא בקל וחומר — טרח וכתב לה קרא" ופירטה התורה שבין היד ובין השומר מוציאים את הטומאה, אף שאפשר ללמוד שומר בקל וחומר מיד.

לאחר שהגמרה סיימה לברר את המקור שהיד מועיל להכניס ולהוציא, ושהשומר מועיל אף לצרף, חוזרת הגמרא לברר מנין שכל השומרים מצטרפים לשיעור כביצה.

ומקשינן: אי הכי, דאמרת דמילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא, שומר דעלמא, [דטומאת אוכלים], דילפת שהשומר מצטרף מתוך זה שלהכניס ולהוציא לא צריך קרא, לפי שאפשר ללמוד זאת בקל וחומר מיד, אימא לך דלעולם אתיא לענין להכניס ולהוציא, ומילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא, ואכתי צירוף מגלן?

מתקופה לה רב יהודה בר ישמעאל על הא דאמרינן לעיל, דילפינן שומר לצרף מקרא ד"על כל זרע זרוע" כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה:

ומתרינן: היכא דאיכא למידרש מיתורא — דרשינן. ולא אמרינן טרח וכתב לה קרא. הלכך, מוקמינן לקרא דידיה לענין צירוף. מה שאין כן בשומר דנבלה, שאין לדרוש ממנו כלום, שהרי דרשינן מקרא שאין השומר מצטרף, התם אמרינן "טרח וכתב לה קרא".

הא דתנן: הפיטמא שבראשו של רמון, מצטרפת עם הרמון לשיעור כביצה לענין טומאת אוכלין, כיון שהיא שומר לפרי.

רב חביבא אמר: לעולם כדאמרינן מעיקרא, דילפינן יד להכניס משומר דנבלה, דאם אינו ענין לעצמו שהרי אתי בקל וחומר מיד

והנך שלו שיער שגדל סביב הפיטמא ושומר עליה — אין מצטרף. לפי שאינו שומר על הפרי עצמו אלא הוא שומר על השומר, ואין

בנבלה עצמה, הרי בקל וחומר מיד אתיא.

17. ראה חזון איש [עוקצין א א] מה שהקשה על דברי רב חביבא.

16. יש לעיין, איך יתכן הכנסה לגבי נבלה, הרי היא טמאה בעצמה, ואינה מקבלת טומאה מאחרים? ותירץ המהרש"א דלצדדים קתני, אי להכניס בעלמא באם אינו ענין, או להוציא

שומר על גבי שומר⁽¹⁸⁾.

ג. "אשר יזרע".

חד — לשומר דזרעים, שהשומר נזרע באדמה.

חדד — לשומר דאילנות, שאף שאינו נזרע באדמה מכל מקום הוא דומה יותר לשומר דזרעים, ואף הוא מצטרף.

ואידך — לשומר בשר וביצים ודגים, שאף שאינו דומה כלל לשומר דזרעים, מכל מקום הוא מצטרף, לפי שכל דבר המועיל לשמירת האוכל מצטרף עמו לשיעור כביצה.

לגבי טומאת אוכלים נתחדש בתורה, שאין האוכל ראוי לקבל טומאה עד שהוא יורטב באחד משבעת המשקים, שבזה הוא "הוכשר" [הוכן] לקבל טומאה. ואין צריך שכל המאכל יתרטב במים, אלא שאם מקצת ממנו הורטב, הרי כל האוכל נעשה מוכשר לקבל טומאה.⁽²⁰⁾ ומעתה דנה הגמרא מה הדין כאשר רק יד האוכל הורטבה במים, האם זה מועיל להכשיר את כל המאכל לקבל טומאה, או לא.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: יש תורת יד לענין טומאה, וכדאמרן, שהיד מכניסה ומוציאה את הטומאה. ואין תורת יד לענין

וחזינן מהא דהפיטמא של הרימון מצטרפת שיש דין שומר בפירות האילן, ואמאי? קרי כאן "על כל זרע זרוע". הרי התרבה לצירוף רק דבר שנזרע באדמה עם הפרי, וליכא מציאות זו בפטמת רמון.

שהרי כאשר זורעים רמון, נוטעים באדמה יחור [ענף] מהעץ, ולא נוטעים את הרימון עצמו⁽¹⁹⁾, ואם כן מדוע הפטמה מצטרפת לשיעור כביצה, הרי לא זורעים אותה באדמה?!?

ותו מתקיף לה: הא דתנן במתניתין, העור והרוטב והקיפה וכו' מצטרף לטמא טומאת אוכלין? מנלן שיש דין שומר בכל האוכלין? והרי מזרעים אי אפשר ללמוד, כיון שזורעים את הקליפה, שהוא ה"שומר", ביחד עם החטה, ומציאות זו אינה קיימת בבהמות!?

ומתרגינן: אלא, תלתא קראי כתיבי ביחס לשומר:

א. "על כל זרע".

ב. "זרוע".

18. דין זה יתבאר להלן [ק"ט ב].

19. רש"י הוסיף, שגם אם נוטעים את הרימון עצמו, הרי הפיטמה כבר נושרת, שהיא מתייבשת כאשר הרימון תלוש. והר"ן כתב, שהדרך להסיר את הפיטמה קודם שנוטעים באדמה, ולא נוטעים את הפיטמה עם הרימון.

20. בביאור הגר"א [או"ח קנח ס"ד] הוכיח כן

מסוגייתנו, שאם נאמר שאין הפרי מוכשר לקבל טומאה עד שיורטב כולו במים, מה הנידון האם יש יד להכשר או לא, הרי היד לא עדיפה ממקצת מהפרי שאינו מועיל להכשיר את שאר הפרי?! אלא מוכח שגם אם הורטב רק מקצת מהפרי, כולו נעשה ראוי לקבל טומאה. אך הערוך לנר [כריתות טו ב ד"ה בשעת] והתפארת יעקב הסתפקו בדין זה, והערוך לנר הוכיח מלשונו של הרמב"ם בתחילת הל' טומאת

הכשר. שאם הורטבה היד במים, לא הוכשר האוכל על ידו לקבל טומאה. (21)

ורבי יוחנן אמר: יש יד לטומאה ולהכשר. שכשם שהיד נחשבת כאוכל לגבי דיני טומאה, שהיא מכניסה ומוציאה את הטומאה, כך היד נחשבת כאוכל לגבי דין הכשר, שאם הוכשר היד הוכשר גם האוכל. (22).

ומבארין: **במאי קמפילגי?**

איבעית אימא, בקרא. איבעית אימא, בסברא.

איבעית אימא קרא: שהרי ידות האוכלין ילפינן לעיל מהפסוק "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכס", ודרשינן, "לכס" — לכל שבצרכיכם.

מר רב סבר: מקרא ד"לכס" נדרש לפניו, על "טמא הוא", דהיינו יד לטומאה, **ולא לפני פניו** על "וכי יותן מים" שהוא הכשר, הלכך קא סבר אין יד להכשר.

ומר, רבי יוחנן סבר: מקרא נדרש לפניו ולפני פניו, ו"לכס" קאי גם אהכשר, וגם על דין הכשר חידשה התורה דין יד, הלכך יש יד להכשר.

שגם היד תוכשר. אך לשיטת הרמב"ם שהיד עצמה מקבלת טומאה, גם היד צריכה הכשר, והם נחלקו גם באופן שהוכשר האוכל האם הוכשר היד. אך מדברי הרמב"ם [טומאת אוכלים פ"ה ה"ב] שהדיגיש, שיש יד להכשר היינו, שאם הוכשר היד הוכשר כל האוכל התלוי בו, ולא כתב גם להיפך, שאם הוכשר האוכל הוכשר גם היד, משמע שגם לשיטתו הנידון היה דוקא באופן זה. ויתכן לומר שגם לפי הרמב"ם אין היד צריכה הכשר, לפי שאם הוכשר האוכל, הרי היד היא יד של אוכל הראוי לקבל טומאה, וצריך עיון.

22. כתבו כל הראשונים, שלכולי עלמא יש שומר להכשר, שאם הורטב השומר במים, כל האוכל מקבל טומאה, ולכן הם נקטו יד. אך לעיל לו ב נחלקו בזה רש"י ותוספות לגבי פרה של זבחי שלמים שהעביר אותה בחייה בנהר, שהיא הוכשרה בזה לקבל טומאה לאחר שחיטתה, שרש"י פירש שהמים נופלים מהעור לבשר, והתוספות פירשו כיון שהעור הוכשר גם הבשר הוכשר, שהרי העור נחשב שומר לבשר, ולגבי שומר לכולי עלמא יש שומר להכשר.

אוכלים שצריך שכולו יורטב, שהרמב"ם כתב, שאין האוכל מקבל טומאה עד שיבלל תחילה באחד משבעת המשקין, ומשמע שכולו יבלל, ולפי זה צריך ביאור מה הנידון בגמרא? וביאר התפארת יעקב, שגם אם נאמר שצריך שכולו יבלל במים, מכל מקום המקום שהוכשר ראוי לקבל טומאה מיד, וכל מה שצריך שכולו יבלל במים זה רק בכדי שכולו יהא ראוי לקבל טומאה, ואם כן, אין קושיא מסוגיתינו, משום שלפי רבי יוחנן שיש יד להכשר, מועיל הכשר היד לגבי שאם יגע השרץ ביד כל האוכל יטמא, ולפי רב זה לא מועיל, דאין יד להכשר, וגרע מפרי שהוכשר מקצתו שאם יגע השרץ באותו מקצת שהוכשר כל הפרי יטמא.

21. רש"י פירש שהם נחלקו באופן שהוכשר היד, האם הוכשרו הזרעים, ולא פירש להיפך, האם באופן שהוכשרו הזרעים, הוכשר גם היד או לא, וכתב התפארת יעקב, שרש"י פירש כן לשיטתו [לעיל הערה 8], שהוא סובר שהיד אינה מקבלת טומאה אלא היא מעבירה את הטומאה בלבד, ולכן היד בפני עצמה אינה צריכה הכשר, ואם הוכשר האוכל לכולי עלמא שוב אין צריך

איבעית אימא סברא: מר, רבי יוחנן סבר: הכשר — תחלת טומאה הוא! לפי שעל ידי ההכשר נעשה האוכל ראוי לקבלת טומאה. הלכך, דינו כטומאה, וכשם שהתחדש דין יד לגבי קבלת הטומאה, כך מסתבר שיש דין יד לגבי הכשר לקבלת טומאה.

ומר רב סבר: הכשר — לאו תחלת טומאה הוא. ולכן אין ללמוד דין הכשר מדין קבלת טומאה, ולפיכך קא סבר שאין יד להכשר⁽²³⁾.

תניא כוותיה דרבי יוחנן: כשם שיש יד לטומאה — כך יש יד להכשר.

וכשם שאין הזרעים מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו, ואם נגע בהם השרץ בעוד שהם מחוברים אינם מקבלים טומאה, — כך אין מקבלין הכשר אלא לכשיתלשו. שאם הורטבו הזרעים כשהם מחוברים, לא נעשו ראויים לקבל טומאה, עד שיורטבו כשהם תלושים⁽²⁴⁾.

בסוף סדר טהרות] ביאר את המחלוקת, שהם נחלקו בגדר של דין הכשר, רב סובר שההכשר באוכל הוא גמר מלאכת האוכל, וכשם שאין הכלי מקבל טומאה קודם גמר מלאכה, כך הוא הדין באוכל, וכך גם סוברת הגמרא בעמוד א', ולפי זה, אין קשר בין הכשר לטומאה, ואם חידשה התורה דין יד בטומאה, אין זה ראייה לדין יד בהכשר, ורבי יוחנן סובר, שההכשר באוכל הוא חלק מתהליך קבלת הטומאה, שהטומאה חלה על ידי הכשר במים ומגע שרץ, ולכן מסתבר שדין הכשר וטומאה שוים. וראה עוד בתפארת יעקב כמה שביאר את סברות המחלוקת.

ומצינו שנחלקו בזה הראשונים, דרש"י בפירושו על התורה [ויקרא יא לז] כתב, שלא הוכשר ונתקן לקרות אוכל לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים, ומבואר שהדין הכשר הוא בכדי שיקרא אוכל, וזהו גמר מלאכתו, וכך הוא יותר מפורש בספר החינוך [מצוה קס]. אך הרמב"ן בפירושו על התורה שם כתב, שלכלוך השרץ והמטמאים ידבק במאכלים הלחים, ולא ביבשים, ועשתה התורה הרחקה וטימאה גם את הלחים שהתייבשו, ולפי זה ההכשר הוא תנאי לקבלת הטומאה.

ומזה שהוצרך רש"י לומר שהמים נופלים מהעור לבשר, מוכח שהוא סובר שהם נחלקו גם לגבי שומר.

ובחידושי רעק"א הקשה על הראשונים שלגבי שומר גם רב מודה שיש שומר להכשר, אם כן מנין לרב שהשומר מועיל גם להצטרף לשיעור כביצה, הרי לעיל אמריןן שלהכניס ולהוציא אין צריך פסוק משום שילפינן בקל וחומר מיד, אלא הפסוק בא לומר שהשומר מצטרף, ולפי הראשונים הללו אולי הפסוק בא לומר שהשומר מועיל גם לענין הכשר, שאת זה אי אפשר ללמוד בקל וחומר מיד, שהרי אין יד להכשר? ויתכן ליישב שגם הראשונים אמרו כן רק לאחר שהשומר מצטרף, לפי ששני הדינים הם מאותו הטעם, שהשומר נחשב כחלק מהאוכל, ולכן הוא מצטרף לשיעור כביצה, ולכן הוא מועיל גם לענין הכשר, ואם ריבה הכתוב שומר להכשר ממילא הוא הדין הוא מועיל להצטרף, כיון שהוא נחשב כחלק מהאוכל. [ויתכן שזהו הטעם שרש"י חולק על שאר הראשונים, שהוא סבור שמה שהשומר מצטרף אין זה מחמת שהשומר נחשב כחלק מהאוכל, אלא שהתורה ריבתה גם צירוף, ולכן אין סיבה לומר שיש שומר להכשר טפי מיד].

24. המקור שאין הזרעים מקבלים טומאה כשהם

23. החזון יחזקאל [בביאור דין ידות, הודפס

ואין שומר לפחות מכ"פול". אוכל שהוא פחות מכ"פול" [מין של זרע, שהוא קטן בהרבה מכזית], אין לשומר שעליו דין שומר, שאינו מצטרף ואינו מכניס ומוציא את הטומאה. אבל אם יש בו כ"פול" הרי אפילו אם הוא פחות מכזית — יש לשומר שעליו דין שומר להצטרף⁽²⁵⁾.

ומפורש בבבלייתא כדינו של רבי יוחנן, שיש יד להכשר. [ורב תנא הוא, ופליג].

אמר רב: אין יד לפחות מכזית. — אוכל שהוא פחות מכזית שיש לו יד, ונגעה טומאה ביד, אין היד מכניסה טומאה לאוכל [וכן אינה מוציאה את הטומאה מהאוכל], לפי שאוכל שהוא פחות מכזית אינו חשוב דיו כדי שיהא לו "יד".

שבורעים, ובפשטות בשניהם היה צריך לנקוט את השיעור הקטן לחומרא, שהרי מצינו יד ושומר לפחות מזה? ולכן כתב כפירוש רש"י, ששיעור כזית ופול הם משום חשיבות, והסתבר לרב ששיעורים אלו הם שיעור החשיבות לגבי יד ושומר.

הקשה התפארת יעקב, לפי דעת רב שיש חילוק בין יד לשומר, היכי אמרינן לעיל שהפסוק של שומר מיותר ללמד על צירוף, כיון שלהכניס ולהוציא ילפינן מיד, הרי אם ילפינן מיד נימא דיו לבא מהדין להיות כנידון, ויהיה שיעור שומר בכזית כמו ביד? ותירץ, דלולי דין צירוף אין מקום לחלק בין יד לשומר, ובשניהם היה שיעור שוה, ורק לאחר דידעינן שהשומר מצטרף לפי שהוא נחשב חלק מהאוכל טפי מיד, השתא מסתבר שגם שיעורו עדיף מיד. [ואף שלגבי נבלה ומת אינם מצטרפים ומכל מקום שיעורו בכפול ולא בכזית, מכל מקום בטומאת אוכלים מצינו ששומר חשוב טפי מיד, אלא דלגבי טומאת מת ונבלה אין זה מספיק להצטרף לשיעור, אך אין זה מגרע בחשיבותו].

החזון איש [עוקצין א ב] תירץ, דשומר לכפול חשיבותו הוא כיד לכזית, ומסברא ידעינן שאם מועיל יד לכזית הוא הדין מועיל שומר לכפול, ואין צריך פסוק לזה. אך הקשה, דהניחא לפירוש רש"י ששיעורים אלו הם משום החשיבות, שפיר יתכן שהם שוים בחשיבותם.

מחוברים, כתב רש"י בשם התורת כהנים, שאם אתה אומר מחוברים טמאים טמאת הכל, שאין לך מחוברים שאין שרצים מצויים אצלם, ומזה שיש זרעים שהם טהורים מוכח שאינם מקבלים טומאה בעוד שהם מחוברים. ומעתה ילפינן הכשר מטומאה, שגם אינם מוכשרים לטומאה בעוד שהם מחוברים. ובתוספות הקשו מדוע הוצרכנו ללמוד דין הכשר מטומאה, הרי אותו המקור שיש לטומאה יש גם להכשר, שאם אתה אומר מחוברים מוכשרים הכשרת הכל, שאין לך זרעים שלא נפלו עליהם מים. [ובאמת רש"י בפירושו על התורה שם והרמב"ם פי"ב מטומאת אוכלים ה"א כתבו שזהו המקור שאין הכשר למחובר]. ראה מה שתירצו על זה התוספות, ומה שביאר בזה המהרש"א, ומה שהקשה על זה הרש"ש, וראה בראשונים תירצים נוספים על זה.

25. הרמב"ן ביאר את סברת רב, שאין יד לפחות מכזית לפי שזהו השיעור טומאה בנבלה ובמת, ואין שומר לפחות מכפול לפי שהמקור לדין שומר נלמד מ"על כל זרע זרוע", ושיעור הגדול שבורעים הוא פול. והקשה עליו הרשב"א, מדוע לגבי כזית נקט רב את השיעור האמצעי, ולא את השיעור הגדול שהוא כביצה, ולא את השיעור הקטן שהוא כעדשה, ואילו לגבי שומר נקט רב את השיעור הגדול

הטומאה היה האוכל עם אוכלים נוספים, וביחד יש בהם כביצה, אלא שהיד משמשת כאחיזה רק לפחות מכזית, שאם לא כן, הרי אין האוכל מקבל טומאה ולא מטמא אחרים בפחות מכביצה^[27].

ורבי יוחנן אמר: יש יד אף לפחות מכזית. ובלבד שיהא בו לכל הפחות כפול⁽²⁶⁾. ויש שומר אף לפחות מכפול.

[הנידון בגמרא הוא באופן שבעת קבלת

א, ושבת צא א, ופסחים לג ב, אלא כמו שהוא סובר במסכת חולין פב א, וכמו שכתבו התוספות במסכת בבא קמא עז א ורש"י חזר בן, וחיפש רש"י נפקא מינה לגבי דין תורה. ובעיקר תירושו של רש"י שהבשר נמצא עם כביצה אוכלים, הקשו התוספות מכמה דוכתי, שלצרף אוכלים לגבי שאם נגעה הטומאה באחד מהם כולם טמאים לא די בנגיעה, אלא צריך חיבור, ואם כן קשה ממה נפשך, אם מדובר באופן שהם מחוברים, ולכן הם מצטרפים לכביצה, הרי היד משמשת אחיזה לכולם, ואין כאן יד לכזית אלא לכביצה, ואם אינם מחוברים אלא בנגיעה בלבד, הרי אין כאן כביצה, ואינו מקבל טומאה כלל?

ותירושו, שמדובר שהם מחוברים זה לזה באופן שלגבי חיבור לטומאה הם מחוברים, ולגבי יד אינם נחשבים למחוברים, והיד משמשת רק אחד מהם. וכתב המשנה למלך (טומאת אוכלים פ"ד ה"ב), שמדובר באופן שאם אוחז באחד מהם אין כולם עולים עמו, ולגבי טומאה הוי חיבור ולגבי יד לא, כיון שאין השאר עולים עמו אינו משמש להם אחיזה. וצריך עיון, שהרי הרמב"ם (שם פ"ו ה"ט) פסק, שאם אוחז בחתיכה שנגעה בה הטומאה ואין השאר עולין עמו לא חשיב חיבור לענין טומאה? והחזון איש (טהרות א יח) ביאר, שמשכחת לה בדבר רך, שאם שאר החתיכות אינם עולים עמו מחמת רכותו ולא מחמת קלישות החיבור, אין זה חיסרון בחיבור לגבי טומאה. אך לגבי דין יד לא חשיב חיבור, כיון שבמציאות אינו משמש כאחיזה אלא לאחד

אך לפי מה שכתב הרמב"ן שהטעם ששומר תלוי בכפול הוא משום דילפינן מ"זרע", ופול הוא הגדול שבזרעים, הרי זה אי אפשר ללמוד מדין יד? ועוד יש להקשות על הרמב"ן, לפי מה שיתבאר להלן שגם שומר של מת ונבלה שיעורם בכפול, הרי בהם לא ילפינן דין שומר מזרע, אלא מפסוקים אחרים, ומדוע שיעורם הוא בכפול? ותירץ החזון איש, שגם לפי הרמב"ן עיקרו סברא, משום דשומר חשיב טפי.

26. כן דייק רש"י מלשונו של רבי יוחנן, וכן משמע מהתוספות ד"ה ורבי יוחנן אמר כולה ביד, וכן מדויק ברמב"ם [פ"ה ה"ג] שפסק, יש יד לפחות מכזית, ויש שומר לפחות מכפול. ומשמע מדבריו, שאין יד לפחות מכפול. אך הרמב"ן כתב, שלפי רבי יוחנן יש יד אף לפחות מכפול, ורבי יוחנן נקט פחות מכזית לאפוקי מדברי רב שאמר אין יד לפחות מכזית. וראה להלן שיתבאר כיצד תתפרש הסוגיא לשיטת רש"י ולשיטת הרמב"ן.

27. כן כתב רש"י. וכתבו התוספות, שאם נאמר שלקבל טומאה אין צריך כביצה, לא קשה כלל, דשפיר איכא נפקא מינה ביד לכזית, ואפילו אם לקבל טומאה צריך כביצה מכל מקום מדרבנן אין צריך, וגם כל שהוא מקבל טומאה, ואם כן איכא נפקא מינה לגבי הטומאה מדרבנן. ובדעת רש"י שהקשה כן והוצרך לתרץ שמדובר באופן שהיה הבשר עם אוכלים אחרים, צריך לומר שהוא סובר כאן שמהתורה צריך כביצה לקבל טומאה, [ולא כמו שהוא סובר במסכת זבחים לא

מיתובי לרב ולרבי יוחנן: תניא: שני עצמות של מת, ועליהן שני חצאי זיתים של בשר מהמת, על כל עצם חצי זית, והכנים ראשיהן השניים של העצמות [את הצד של העצמות שאין עליהם בשר] לבית, והבית מאהיל עליהן, הרי הבית טמא.

ואף על פי שעצם מהמת אינו מטמא באהל, [אלא רק במגע ובמשא], מכל מקום נטמא הבית באהל, לפי שהעצם שנכנס לבית הוא שומר או יד לבשר שבראש השני של העצם, [הואיל וגם לטומאת מת יש דין יד

מהם.

ובדברי התוספות יש חידוש, דאף שהיד משמשת אחיזה רק לכזית, מכל מקום כאשר יגע השרץ ביד, כל הכביצה יטמא ממנו, אף שאינו משמש יד להם, וכתב המקדש דוד [מד ד] להוכיח מכאן, שהטומאה נכנסת לאוכל על ידי שני דיני חיבור, עיי"ש.

שכל הכביצה יקבל טומאה, [ומה שכתב שם בדעת רש"י שלא כן, אלא צריך שכל הכביצה יקבל טומאה, צריך ביאור, וכמו שכבר הוכיח הקובץ שיעורים פסחים אות קפה, שלכולי עלמא אין צריך שכל הכביצה יקבל טומאה]. ולכן צריך לומר בסברת התוספות, שהם הבינו לסברא פשוטה, שדבר שאינו נחשב חיבור לגבי שיטמא אחד מהשני, אינו עושה חשיבות לגבי שיעור כביצה.

ובדעת רש"י שכתב שמדובר באופן שהכזית היה עם אוכלים אחרים, ולא כתב שהם מחוברים, מבואר דסגי במה שהם נוגעים אחד בשני בשביל שיחשב שיש כאן כביצה, וצריך עיון מכל הקושיות שהקשו תוספות, שלא די בנגיעה אלא צריך חיבור? ותירץ הלב אריה, שאמנם על ידי נגיעה בלבד אינם נחשבים מחוברים לגבי שאם נגעה טומאה באחד מהם שאין השניים טמאים, מכל מקום לגבי שיעור כביצה די במה שיש כאן כביצה שנוגעים זה בזה. וביאור הדבר, דשיעור כביצה אינו שיעור בקבלת הטומאה, שצריך שיהיה כאן כביצה שנטמא מהשרץ, אלא זהו שיעור בחשיבות של האוכל, שאין האוכל חשוב לקבל טומאה עד שיהא בו כביצה, ולזה די בכביצה שנוגעים זה בזה, שיש כאן אוכל חשוב.

וכתב הלב אריה, שרש"י ותוספות נחלקו במחלוקת הרמב"ם והראב"ד [טומאת אוכלים פ"ו הי"ז], דבמסכת טהרות פ"ח מ"ח נחלקו רבי דוסא וחכמים האם אוכל פרוד [שני חצאי כביצה] מטמא אחרים או לא, וקיי"ל כחכמים שהוא מטמא אחרים, דעת הרמב"ם שהוא מטמא דוקא באופן שהם מחוברים, שהם נעשו גוש אחד, אלא שבזה מהני גם חיבור על ידי אדם, ובזה הוא נחשב לאוכל פרוד, לפי שבעלמא לא מהני חיבור על ידי אדם. דעת הראב"ד דסגי אף בנוגעים זה בזה, ואין צריך חיבור ממש. ודעת הגר"א דאף נגיעה אין צריך, אלא שאם שני חצאי כביצה נגעו בזמן אחד באוכל טהור הרי הוא נטמא. ובזה נחלקו גם רש"י ותוספות כאן, האם לגבי לקבל טומאה די בנגיעה או דבעי חיבור ממש. וראה ברש"ש שכתב, שלפי דעת הראב"ד והגר"א היה מקום לתרץ את קושית רש"י ותוספות שמדובר לגבי לטמאות אחרים, דבזה אין צריך חיבור, וכן כתב החזון איש [טבול יום ד ד], דהתוספות שלא תירצו כן סוברים כהרמב"ם, שצריך חיבור

ובפשטות התוספות שדימו את הנידונים זה משום שהם סוברים ששיעור כביצה הוא שיעור בקבלת הטומאה, ולכן אם אינם נחשבים חיבור לגבי שהאחד יטמא מהשני, אינם נחשבים חיבור לגבי שיעור כביצה. אך הקהללות יעקב [טהרות סימן לח] הוכיח בדעת תוספות ששיעור כביצה לקבל טומאה הוא שיעור בחשיבות, ואין צריך

ושומר⁽²⁸⁾].

ואף שכל עצם הוא יד או שומר לחצי זית בלבד, מכל מקום הוא מועיל להעביר את הטומאה מהבשר לבית, והרי זה נחשב שיש בבית שני חצאי זית של מת, שכל הבית מטמא באהל.

יהודה בן נקוסא אומר משום רבי יעקב: היאך שני עצמות מצטרפין לכזית?! שהואיל והבשר שעל כל עצם הוא פחות מכזית, אין לעצם דין יד [או שומר], ואינו מטמא את הבית.

ק"ט-א

והשתא מקשינן: **ורב — האי ברייתא במאי אוקים לה,** שלא יהא אחד התנאים השנויים בברייתא הזאת חלוק עליו?

והרי **אי מיירי בברייתא בעצם המשמש כיד בלבד,** כגון עצם שאין בתוכו מוח, אלא שיש על העצם בצד אחד חצי כזית בשר,

שכל העצם משמש "יד" לאותו הבשר, — אם כן **קשיא רישא,** דתנא קמא אמר שאפילו אם הבשר שעל העצם הוא פחות מכזית נטמא הבית, ואילו רב אמר שאין יד לפחות מכזית?

ואי מיירי בברייתא בעצם שהוא שומר, כגון שהעצם חלול ויש בתוכו מוח בצד אחד, שנעשה כל העצם "שומר" למוח, [כי אם יפתח העצם, אפילו בצדו השני, יתקלקל המוח], ולכן מטמא העצם בראשו השני את הבית כדין שומר שמוציא את הטומאה, אם כן **קשיא סיפא,** דיהודה בן נקוסא מטהר מחמת שהבשר פחות מכזית, ואילו רב אמר שאין שומר לפחות מכפול. אך ליותר מכפול יש שומר, אף שאין בבשר כזית⁽²⁹⁾?

[וכן יש להקשות לפי רבי יוחנן, דאי מיירי ביד, קשה מיהודה בן נקוסא המטהר משום שאין בבשר כזית, ואילו רבי יוחנן מטמא ביד אף בפחות מכזית? ואי מיירי בשומר,

לטמאות אחרים.

המשנה למלך [שם פ"ד ה"א] נסתפק לפי השיטות שצריך כביצה לקבל טומאה, האם צריך שכל הכביצה תקבל טומאה בבת אחת, או שגם באופן שנגע שרץ בחצי כביצה בפני עצמו ובחצי כביצה בפני עצמו, וחזרו שני החצאים ונצטרפו, הרי הם טמאים מעתה. **ובמשנה אחרונה** [טהרות פ"א מ"ה] נקט שהם טמאים, לפי שיש נוגע וחזור ונוגע. אך **השער המלך** [הל' ברכות פ"ו] כתב, דמרש"י ותוספות כאן מוכח שצריך שכל הכביצה תקבל טומאה בבת אחת, שאם לא כן מה הקשו, הרי שפיר יש נפקא מינה האם יש יד לפחות מכזית באופן שלאחר מכן תצטרף עם חצי כזית שקיבל טומאה משרץ, וכן הרחיב לבאר החזון איש [טהרות א

כד], עיי"ש.

28. הראשונים ביארו שלמדים דין יד לטומאת מת במה הצד מאוכלים ונבלה וכלי חרס.

29. יד של מת מועיל רק להכניס ולהוציא את הטומאה, ואינו מצטרף לשיעור כזית. ומכל מקום מבואר בגמרא, ששומר של מת שיעורו בכפול ולא בכזית. ואם כן מוכח, שהחילוק בין יד לשומר אינו האם הוא מועיל רק להכניס ולהוציא או שהוא מועיל גם להצטרף, שדבר שמועיל להצטרף הוא חשוב יותר, אלא החילוק הוא בין שימוש של יד לשימוש של שומר, שהשימוש של השומר הוא חשוב מצד המציאות שלו, ושיעור כזית ביד הוא כשיעור כפול